

Németh Ernő anyjához írt versei

(Veszely Ferenc jegyzetével. November, 2006.)

Kettesben anyámmal (1961)

Kettesben vagyunk most a kis szobában,
nézel rám és könnyes a szemed;
az óra ketyeg, az idő múlása
árnyként veti a szobám falára
emlékedet.

Simogató kezed szívemen érzem
és glóriát fon köréd az alkony,
árnyak nőnek szobámban észrevétlen,
csak szíved fénylik most a sötétben
színaranyból.

Hatásos hangulatvers. Meghittség, közvetlenség, szeretet. Az első két sor megszabja a hangulatot, s a további szöveg ehez simul. Az egyszavas zárósor az első versszakban különösen hatásos, megdöbbeníti az olvasót a felismerés hogy halott anyjával van együtt a költő, amit az első két sor után nem sejthetett. Hatásos a "simogató kezed szívemen érzem" s a hozzá simuló három sor is. A "színaranyból"-t "színaranyon"-ra cserélném, ami tartaná a rímképletet. Technikailag enyhén gyengus, változó szótagszámmal (11-9-11-10-4 és 11-10-11-11-4) és velejáró ritmustörésekkel, egy gyenge és egy gyengébb rímmel. Nem szabadvers és nem formát tartó, de az átlagolvasót ez valószínűleg nem érdekli és fel se tűnik neki.

Régi fénykép (1961)

A régi képen ki lehet?..
Por lepte be az üveget.
Letörlöm az idő porát
Fény tölti be a kis szobát,
A fényképen anyám nevet.

Tizenhat éves volt talán,
Egy rózsa ringott szög haján,
A szívemre is fény esett,
Nem láttam még ily édeset,
Mint lány korában volt anyám.

Elragadó vers, ügető ritmussal (négy és feles jambusok), könnyed, természetes gondolatmenettel és gondolat-átmenetekkel (letörlöm az idő porát - fény tölti be a kis szobát - a szívemre is fény esett) és erősen vizuális. (Ez is illően, hiszen egy kép leírásáról és a költőre

vetett hatásáról van szó.) Egységesen konstruált, játékosan is érzelmi mesterműnek tartom. Hibátlan költészeti gyöngyszem.

Anyaszív (1962)

Amikor én megszülettem
megáldott engem az anyám.
Életemet az égtől kapta
anyaszívét is mellérakta
mikor az áldást adta rám.

Karjában szép volt az álom,
aztán megnőtt a kis legény.
Szeretettel míg rám vigyázott
a szeme gyakran könnyben ázott,
én gazdag voltam s ő szegény.

Az évek vért permeteztek,
a fáradt szív alig dobog.
Míg a multat karján dajkálta
ellobbant árva mécse lángja.
a halottak már boldogok.

Emlékét most én dajkálom,
szívem mélyére rejtem én.
Babusgatom most önmagamnak,
már megpihent most ő a gazdag,
s nélküle én lettem szegény.

Meghatározó vers és nemcsak a költőt az anyjához kötő viszonyáról. Vallásos- mitikus szimbolumokkal illetve hittel tűzdelt tanuvallomása ez a költő született tehetségébe vetett hitének is. ("Életemet az égtől kapta, / anyaszívét is mellé rakta.") A költő duplán "áldottnak" érzi magát - az égtől áldottnak is - hiszen az anyaszív csak mellé van rakva, ez egy ráadás. Az anyai áldás a születés, az élet áldása, elkülönül az Istentől jött "életétől," a lélektől, maga a költő "áldott," veleszületett tehetségétől. Az anya szerepe a gyámolítás, a nevelés, a szeretet szentségének átadása - a költői ihlet, a tehetség, már isteni valami. Megfelel a katolikus vallás test és lélek elkülönítésének. Ezt a dualitást viszhangozza a vers bekezdéses elkülönítése. A nem-bekezdéses sorok a betartott rímek és szótagszám mellett is szembetűnően prózaiak, ritmustalanok, miglen a bekezdéses sorok négyésfél jambus lábai zeneiek (égiek.) A vers igazi ütőerejét a hatásos ellentétek adják: a szegény anya - gazdag gyerek, valamint a dajka és a dajkált szerepcseréje ("emlékét most én dajkálom.") De benne van a versben az életben való csalódás is (Karjában szép volt az álom, / aztán felnőtt a kis legény.) Megható a harmadik versszak, a magára maradt anya szenvedése. Az anya itt már csak a "multat dajkáló" figurává válik, az előző vers napsugarából mécsvilággá halványul, élete "ellobanó" lesz. S megint a vallásos hit: a halottak már boldogok. Ez egyuttal a költő saját bánatát (és anyja

elhagyatottsága felett érzett büntudatát?) enyhítő öncsalás is lehet. A költőt tanulmányozóknak kihagyhatatlan vers.

Egyebekben és általában: a szándékolt hallgatóságának kitűnően beváló és célba találó írás. Nemcsak beszél a tehetségéről, mutatja is. De tárgyilagosan nem mestermű mint a megelőző. A feladat is nehezebb volt itt.

Búcsúzás anyámtól (1965)

Ma is sápadt,
fonnyadttá érő arcát látom,
nem volt erő, mely visszatartsa,
hogyan győzni tudjon a halálon.

Megadással viselte sorsát,
mint a gyümölcs: lehull, ha érett,
suttogva szólt, inkább csak intett,
nem győzte már a sok beszédet.

Biztatták akik körülállták,
hogyan talpra áll még, sohse féljen,
a halál hűvös árnyékában
nem hitt már az ilyen mesékben.

Riadt szeme az órát nézte,
tompán ketyegett, szakadozva,
mintha az ő idejét mérné,
mely életéből hátra volna.

Halódó szív, melynek üteme
ledöntötte rég a falakat,
s valahol ott keringne félve
a hunyorgó csillagok alatt.

S mire a csillagok kihunytak,
a tört szemekben nem volt élet,
megdöbbenés ült riadt arcán,
mint aki idegenbe tévedt.

Tolsztojhoz illő (és méltó) leírása egy közeli halálnak. A költő kedvelt négyésfeles jambusos, általában könnyen, ha nem is mindig természetesen skandálható sorok, kivéve az első sort. Nem róvok fel hibának, mertrendhagyóan is hatásos sor, a kezdetben nem érződik zökkenőnek, sőt, a lehető legegyszerűbben és legsimábban "viszi bele" az olvasót a versbe. Gondolom szándékos rendhagyás, hiszen az egyszerű és kínálkozó "Képzetelemben" szó azonosmód "helyrehozhatná" a "hibát." Erősen vizuális vers, magunk elé képzeljük a betegágyat körülállókat szintúgy mint a beteg arcát. Az utolsó sor elemi erővel ható hasonlata (mint aki

idegenbe tévedt) sokatmondó: benne van az igazából az élők közé tartozó (és a költőnek magát az életet jelképező) anya teste, aminek hirtelen már nincsen helye az élők között, a riadt arc mint a halálfélelem nyers kinyilvánulása (korántsem a korábbi versek vallásos-áztatott "boldog megnyugvása," illetve "gazdagsága") mutatkozik ki elemi erővel. Az anya "idegenbe tévedt" - nem való oda ahová elment, ő nem a láthatatlan menyországba hanem a látható csillagok közé illik, hiszen ő még mindig a költő életéhez tartozik, szimbolikusan "védő csillaggá" válik. Figyelemreméltó méltó a képváltás: a vallásos szimbokumok természetes szimbolumokkal való kicserélése.

Bolyongás (1966)
(Anyám emlékére)

Álmaimban néha hazajárok,
mikor nyílnak otthon az orgonák,
rámhajolnak a fürtös virágok,
s illatukkal csöndben megyek tovább.

Álmaimban néha hazatérek,
mikor a nyár érett kalászt ringat,
utcák során házunk elé érek,
s megrészegít a sok akácillat.

Néha az álmok haza vezetnek,
mikor szüretre érik már az ősz,
s dús illata az érett szüretnek
elém terül, mint régi ismerős.

Álmaimban néha hazaszállok,
mikor subában járkál kint a tél,
s a karácsonyi kis gyertyalángok
fanyar füstje a szívemig elér.

Néha fájón száll fölém az álom,
a sírodon már halvány lett a jel,
a régi házat még végig járom,
szólítalak, de senki sem felel.

A szép kifejezések sora (Rámhajolnak a fürtös virágok, mikor a nyár érett kalászt ringat, mikor subában járkál kint a tél, gyertyalángok fanyar füstje a szívemig elér) és a magárahagyatottság az egész verset átható érzése első olvasásra magával tudja vinni az olvasót, de a vers nem áll meg közeli kritikát jól: az érett kalász csak mint közhely párosul az akácillattal: az akácfiák tavasszal virágoznak, nem a nyár végén amikor a búza érik. Ez megmagyarázható ugyan azzal hogy álomról van szó, de nem szabadít meg a sablonosság érzésétől és nem tudja gördülékennyé tenni az egyébként is majdnem skandalizáló sorokat. Ez minden valószínűség szerint a leggyengébb az itt tartalmazott versek között.

Anyámról (1966)

Anyám szelíd volt, mint a fűzfa,
s olyan szomorú is volt talán,
mindig így gondolok rá vissza
s mintha sóhaját is hallanám.
Mig tanitgatott negyven évig,
ábécére, számtanra, hitre.
Ezrek sorsát kísérte végig,
mikor a titkát sírba vitte.

Négy ágat hajtott életfája,
egyik hajtás korán elszáradt,
özvegyen maradt nemsokára
s fölnevelte a másik hármát.
Mindig adott és mindig többet,
még a szívét is megosztotta
köztünk, amikor reádöbbsent
hogyan az élet is kifosztotta.

S mikor leverte az öregség,
arca megsárgult, válla görnyedt,
nem ringatták már el az esték,
virrasztva sírt el minden könnyet.
Elhagyták mind a földi holmik,
s úgy maradt árván, egymagában,
mint a fűz, mikor vízbe omlik
s egy darab partot visz magával.

Anyám szelíd volt, mint a fűzfa,
s olyan szomorú is volt talán,
mindig így gondolok rá vissza
s mintha sóhaját is hallanám.
A halál karja hogy lehúzta,
alkonyosugár rak köré éket
és glóriával koszorúzva
megtalálta a békességet.

Elbeszélő költemény lírai elemekkel fűszerezve. Gördülékenyebb mint a megelőző, de így is hepehupás a ritmus, ha odafigyelünk. A költő szomorkás érzésvilágát így is jól tükrözi a vers, és a fűzfában megtestesült anya beleillik a szomorkás lelkivilágba. Megjelennek megint a vallásos szimbólumok is: az édesanya "glóriával koszorúzva" találja meg "a békességet." Élethű jellemzést látszik adni az elbeszélés.

A régi kertben (1971)

Tavaszi szél meg-megrázza
a kivirágzott almafákat,
hamar borultak virágba,
a korai fagy még megárthat.

Elfutó régi tavaszok
ébrednek most föl emlékemben
ahogy a gyepen szaladok
hozzád anyám a régi kertben.

A fákon mindenütt virág,
bódító tavaszillat árad,
májusban otthon orgonák
díszítették a kerti házat.

S mikor átölelsz könnyedén,
mintha most is a kezéd fognám,
így leszel újra az enyém,
védelmező, védő Madonnám.

Téged látlak most megint,
pedig elmentél réges-régen,
fejem fölött egy méh kering,
zűmmögve száll az enyhe szélben.

Mosolyod derűs sugarát
villantják föl egy pillanatra
a hamvas színű almafák,
aztán megint itthagysz magamra.

Lirikus, természetet és anyját a "védő Madonnát" idéző elbeszélő vers. Egy "szépséghiba" kivételével váltakozóan 8 és 9 szótagszámra épülő sorok, keresztrímekkel. Erős hangulata feledteti de nem törli el a formai gyengeségeket, a szótagszámok ugyanis még akkor sem adnak megfelelő ritmust önmaguktól szükségszerűen, ha betartjuk őket.

Többet adtál (1980)

Anyám, arcod körvonalát a fény
körülfogja, nincs mögötte árnyék.
A képzelet most így vetít elém,
mosolyogsz rám mintha otthon járnék.

Az elszállt évek romjai alatt,
ki belőled szakadtam világra --
az emléked örökre megmarad,

beleszívódott szívem falába.

Megmaradt a tiszták hite benned,
az idő rajtad nyomot nem hagyott,
marasztallak élő-elevennek,
s úgy őrizlek mint a rét a harmatot.

Te többet adtál, mint adott bárki,
hiába volt a sorsod mostoha,
panaszod nem volt egy sóhajtásnyi,
te vagy életem legszebb záloga.

A mitikus anya-istenséget keresőknek nem kell tovább menniük e versnél. A költő isteni tulajdonságok sorozatával "isteniti" édesanyját. A nyitó soroktól kezdve ("Anyám, arcod körvonalát a fény / körülfogja, nincs mögötte árnyék") az örökéletiségig ("marasztallak élő-elevennek"), minden istenséget jelző tulajdonsággal felruházza őt. Vallásos szimbólumok dominálnak megint, a katolicizmus dogmái szerint. Az anya az árnyéktalan (a "makulátlan") megtestesítőjévé válik ("megmaradt a tiszták hite benned"), akin nem fog az idő ("az idő rajtad nyomot nem hagyott") Végezetül "a szent anya" mint a jótékonyág és igalmasság megtestesítője ("többet adtál mint adott bárki" és "panaszod nem volt egy sóhajtásnyi") a költő saját életének "legszebb zálogává" válik. Formailag ötlábos jambusokból álló sorok, ezúttal könnyen skandalizáló, a szivverés üteméhez mért ritmussal megadják a tartalom és a forma egységét. Érett, a maga nemében klasszikus értékű vers, mesteri munka ha nem remekmű.